

KÖNYVSZEMLE

KÉT ÖRÖKBECSŰ KÖNYV

Dickens: Copperfield Dávid — Petőfi Sándor elbeszélő költeményei

(Tes vér ség-Egység új kiadványai)

I.

»Copperfield Dávid«-ot, Charles Dickensnek ezt a remekművét Babis Mihály úgy jellemzi, hogy »igazi demokratikus mestermű, ellenállhatatlanul népszerű és mindenkihez szóló.«

Dickens művészetében kétségtelenül kimutatható, hogy lélekkanaliziseiben különösen olyankor utolérhetetlen, amikor a gyermeki lelket igyekszik bemutatni. Ezzel a tehetségével tisztában is van, ahogy csak szerét ejtheti, gyermekkorukban is bemutatja hőseit. Általában igazi élettörténeteket ad, amelyekben az egyén első életévei igen jelentékeny helyet foglalnak el.

Ha Dickenst, mint a gyermeki lélek mesteri ismerőjét akarjuk bemutatni, legkönnyebben a Copperfield Dávid-ból vett példákkal oldhatjuk meg a feladatot. Aki a kis Dávid gyermekéveinek leírásait figyelemmel olvassa, száz és száz olyan vonást fedezhet fel bennük, amelyek a gyermeki lélek sajátos gondolkodásának és érzéseinek finom elemzéséről tanúskodnak. A melodramatikus érzelgőség helyét a Copperfieldben az önéletrajzi részek igazi melegsége foglalja el. Nem hiába lett »kedvenc gyermeke« ez a mű magának az írónak is — egyszerűen saját gyermekkorát exponálja.

A kor maga, amelyben a cselekmény lejátszódik a Viktorianizmust megelőző évtizedek, a postakocsik korszaka. Az a London, amelyre az adósok börtöne éppen olyan jellemző, mint az, hogy még az elemi iskolai tanulás is egyedül és kizárólag csak vagyoni kérdés. Az a London, amelyben a közelmult durva utcai rablótámadásai helyett — a Két városból emlékszünk ezekre — most már szövevényes hitellevelécsalások és részvénytulajdonosok dermesztik meg a lelküket. S mint visszatérő refrén, újból és megint találkozunk a vagyonszereléssel. Ezek között hánykolódik a kis Copperfield Dávid élete is. Társadalmi biztonság és minden ebben a korban: a család, amely, ha zátonyrafut, következik a bukás, a sötétbehullás, az éhhalál. A menekülés egyedüli útja is — a család. A család valami elfelejtett tagja, aki megjelenik. S ha nem, a kis hős — mint ahogy Copperfield Dávid tette — véres lábbal maga gyalogol hozzája. A pompásan megformált, angolul hóborzolt, de csupaszív nagynéni — talpig ember! — az apró formahiba miatt korábban kitagadott rokongyereket szeretetébe burkolja és egész életén végigkíséri.

A szív-elem, a szeretet szomjas és örök keresése viszi a cselekményt — mint minden dickensi írásműben — a végkifejlődés fe-

lé. Ez a dickensi aranypor, amely utolérhetetlen. Történhet akármi, a szeretet vértje magóvja Dávidot a további tévelygésektől.

A dickensi szeretet-szirup azonban nem émelyítő ital, idealizmusa nem a romanticizmus szertelensége, hanem lélektanilag megindokolt olyan valóságrajz, amelyet szeretünk és amelynek lángjai mellett még a fonákság is kedvesen életízű. Ahogyan például a nagy angol mesemondó ebben a könyvében örök-kedvességű foltokkal leírja a világbaszakadt kis angol gyerek-emberke első postakocsi utazását, vagy mondjuk leánykérését — amelyben olyan fontos szerepe van a leánykéréshez magával vitt barátja lefésülhetetlen, lobogó üstökének, vagy ahogyan a fiatal házaspár konyha- és háztartási gondjait és tapasztalatlanságát a derű fényével bevonja — mindez olyan mélységesen emberi, hogy elfeledteti, ha netán a szirup mégis émelygősnek ígérkezik. Ez az a mesterien emberi, életízű valóság, amely a mosolygó realizmust juttatja diadalra Dickensben.

Persze, a dolgok nem mindig ilyen egysíkúak. A régi angol intézmények, mint a lélektelen, magoltató magániskola rendszer például, mint minden dickensi műben, itt is megkapják a magukét. A tömegnyomorúság is szerepel, az országúti vándorlás reménytelensége éppen úgy mint a családfővel együtt az adósok börtönébe vonuló familia; az utóbbiak önkéntesen persze, de mit is tennének, családfentartó nélkül? Ezek a képek a Copperfield Dávidban csak felvillannak, elmaradhatatlan tartozékai mégis a dickensi műnek. S éppen, mert következetesen jutottak minden Dickens írásba, lettek örök feltárásukkal elsődrendű napi-rendi kérdései a korabeli angol életnek. A legkirívóbbat közülük, mint pl. az adósok börtönét már a múlt század közepén orvosolták. Ha Dickens csak mesemondó lett

volna — ha szívvel írt soraival egyúttal nem világított volna bele ezekbe a határterületekbe — elvitathatnók fejedelmi jelzői sorából éppen a társadalmilag legértékesebbet: a haladás harcosának címét.

Jól tette a Testvériség-Egység kiadóvállalat, hogy a megritkult és nehezen fellelhető klasszikus kiadványok pótlására a sorozatba éppen ezt a mesterművet vette fel, mikor pedig ennek a könyvnek éppen ifjúsági kiadását bocsátotta ki, nyilvánvalóan és elsősorban ifjúságunkra gondolt. De a kiadás élvezhetővé teszi Dickenset a felnőttek számára is, mert megőrzi Boz (Dickens írói álneve) művészetének minden lényeges potitívumát.

Ízléses szép címlapjával, korabeli rajzokkal tarkítva a kötet büszkesége lehet kiadóvállalatunknak.

II.

Ha nem is jutottunk még el egy összegyűjtött teljes Petőfi. vagy Arany-kötet kiadásához — Arany-nál különben is több kötetről lehet csak szó, ha összes műveit egyszerre ki akarjuk adni — fokozatosan, új és új kiadványok formájában mégis kezébe adja a Testvériség-Egység könyvkiadóvállalata a teljes Petőfit és a teljes Aranyt a vajdasági olvasóközönségnek.

Két Arany-kötet után ezúttal Petőfi Sándor elbeszélő költeményei jelentek meg. A könyvet kiégészíti B. Szabó György előszava; mint önálló tanulmány is megállja helyét és értékes hozzájárulás a könyvtárnnyira duzzadt Petőfi-irodalomhoz. Az előszó igyekszik hiteles társadalmi háttérrel is adni a nagy magyar költő fejlődési vonalához, elsősorban természetesen elbeszélő művészetét érintve. Érzékelteti azoknak a maradi erőknek felvonulását, amelyek Petőfit az új miatt akarták elbuktatni. Olyan összeröffenés volt ez, amelyek fe-

lett ma mosolyognunk kell — később Adynál és valamennyire József Attilánál megismétlődött a magyar irodalomban — de amelynek közös gyökerei pontosan kimutathatók. Ferdült izlésű, megmerevedett »műbírálok« s a modorosság zsákutcájába került »nagypipájú és kevésdohányú« tollforgatók hárszája volt ez, olyan neveké, akiket azóta régen betemetett a feledés-pora — s akik a maguk korában fölényesen mégis Petőfit ítélték volna »elfeledésre«. A tanulmány írója egész csokrot idéz ezekből a Petőfit elmarasztaló írásokból. Hozzátehetnők, hogy ez a hang még a költő halála után is jelentkezett, amikor Petőfi művészete már régen azonosult magával a néplélekkel. Gyulai Pálnak Arany Jánoshoz írt leveléből idézzük, amikor a Pesti Napló visszautasította Gyulai Petőfi tanulmányát, ezt mondták neki a szerkesztőségben: »Nem is volt olyan nevezetes az a Petőfi«.

A most kiadott kötet hét elbeszélő költeményt tartalmaz, ebben a sorrendben: A HELYSÉG KALAPÁCSA, JÁNOS VITÉZ, SZILAJ PISTA, BOLOND ISTÓK, A TÁBLABIRO, LEHEL VEZÉR és AZ APOSTÓL. A könyv előszava keletkezésük sorrendjében foglalkozik az egyes költeményekkel, rámutat, hogy a korabeli kritika majdnem kivétel nélkül félreismerte és félre magyarázta, lebecsülte és lekicsinyelte a HELYSÉG KALAPÁCSÁ-t, amely nem más, mint az epikus modorosság kipellengérezése; nyílt hadüzenet a negyvenes évek nagyszámú és tehetségtelen époszköltői ellen: derűs és üde olvasmány.

A legnépszerűbb elbeszélő költemény Petőfi művészetében kétségtelenül a JÁNOS VITÉZ. 1844 végén írta a költő s kritikusi bizo-

nyos ellentmondást fedeznek fel a két mű a HELYSÉG KALAPÁCSA és a JÁNOS VITÉZ között. Valójában a költőnek az époszról vallott fogalmait hozzák felszínre; az előbbiben kigúnyolja a műfajt, ebben pedig egyszerűen megdönti, azaz: átminősíti, érvényrejuttatva a népi jellemvonásokat. A minőségileg újnak és a forradalminak ez az első megnyilvánulása az epika terén A JÁNOS VITÉZ már némi-leg elnémitotta a Petőfi ellenségek siserahadát, már nem merték ebben a nagyszerű alkotásban a »póriasságot« kifogásolni, hiszen a megnesemített népköltészet klaszikus tökéletességű példájával álltak szemben.

Különösen értékes B. Szabó tanulmányának az a szakasza, amelyben az APOSTÓL-ról ad jellemzést. Ez az elbeszélő mű, amelyet később a Petőfi bírálók oly szívesen töröltek volna a nagy magyar poeta költészetéből, bepillantást enged abba, hogy Petőfi jelszava a világszabadságról, a lobogó vörös zászlókról — lelkébe ágyazott mély program volt. Több mint száz év előtt az ember felszabadulásáért küzdött, a társadalmi igazságtalanságok ellen, szószerint a proletár-igazságért. Itt a kimondott szó esik latba és a tudatosan végigvezetett harc: ezt a kimondott szót igyekeztek eldisputálni Petőfitől a későbbi nacionalista bírálók és — hamisítók. Általában — s ez igen értékes leszögezése a tanulmánynak — a forradalmi elem Petőfi költészetében már megvan, mielőtt még forradalmi versei elhangzottak volna.

Az új Petőfi kötet szép kiállításban kerül az olvasó elé. Címlapját B. Szabó György Petőfi rajza díszíti, a kötetet Oláh Sándor illusztrálta.

Majtényi Mihály.